

A magyarság sorskérdései — Wass Albert üzenete nemzetünknek és nekünk

Az életpálya hatása a művekre

Ma Wass Albert az egyik legidősebb író, akinek a neve és életműve közel ötven évig feketelistán volt, ahelyett, hogy művei minden család polcán és a középiskolai tananyagban helyet kaptak volna. Azzal a hamis reménnyel, hogy végleg feledésbe merül, a szocialista Magyarország irodalmából kihagyták. Műveit amilyen mély hallgatás vermébe zárták, annál gazdagabb az író utóélete. Wass Albert *„élete nagy részében fizikailag távol élt nemzetétől, de most a halála után mégis közel került a magyar szívekhez.”*¹ Bár egyik oldalon az emléket bemocskolni akaró hangadók veszik szájukra és próbálják eltiporni nemcsak szobrait, de nevét és szellemét még ma is, a másik oldalon viszont elhíresült az író: ma már százezrek veszik kezükbe könyveit és életre szóló ideákat és nemzeti értékeket merítenek belőle.

Én magam is ezt tapasztaltam: olyan csodavilágba vezetett, amit nem találunk magunk körül ma. Egy szebb, jobb élet és az emberség eszményét sugallta nekem, mint sok más olvasónak: a becsület, tisztesség, hűség, önfeláldozás, és a haza mindennek előtt és felett. Közérthető és megragadó regényeket írt, amiket nem szívesen rak le olvasás közben a varázslat átélője. Wass Albert klasszikus lett holtá után. Ma a szava hatóerő a történelmi Magyarországon és minden magyar olvasó táborában. Annak ellenére, hogy művei nagyobb részét már hazájától elüldözve, emigrációban írta, mégis így munkál benne a hazaszeretet, mint amikor fiatalon Erdély szeretett földjén élt. Ugyanakkor az a szomorúság, hogy az a világ elmúlt, eltűnt végérvényesen.

Wass Albert szülőházát ma már nem találjuk meg Válaszúton, sem a főúri kastélyt Vasasszentgothárdon vagy Cegén, ahol családja élt. Marosvécsen is csak egy kőbe vésett emlék őrzi annak nyomát, hogy ott élt és alkotott valamikor Gróf Czegei Wass Albert. Élete végén egy interjúban arra a kérdésre, hogy változás esetén hazamenne-e Erdélybe, a következőket válaszolta: *„Talán paradoxonként hangzik a válaszom, de mégis azt mondom aligha. Emlékeimben úgy él Erdély, ahogy láttam és megéltem, s ez így szép. Fájna látni a változásokat...”*² Ezért inkább induljunk egy képzeletbeli hely és idő kutatására. Idézzük magunk elé, hogy miként és főleg miért lett a 20. századi magyar sorskérdések egyik legavatottabb írójává az erdélyi főnemesi család sarja, Wass Albert. Mi indította az ifjú arisztokratát arra, hogy Erdély magyarsága ügyének vállalását élete hosszú útján magára vegye és nemzetét szolgálja írásaival pályafutása során, Erdélyben, Németországban, az Amerikai emigrációban — egészen haláláig? Miért harcolt a magyarságért, életét sem féltve, hosszú évtizedeken át?

Alig múlt tíz éves, amikor rászakad a kisebbségi sorsra jutás tragédiája. Wass Albert a történelmet nemcsak könyvekből tanulta meg, hanem az utcáról mint drámai események szemtanúja és átélője. A családi otthonban nagyapja, gróf Wass Béla adta számára azt az életre szóló értékrendet, melyet mindhalálig őrzött: a becsület, a megbízhatóság és a bajba jutottakon való segítség példáját. Mint magányos gyermek, sok idejét a szabadban: erdőben, hegyekben töltötte, s az ott élő emberekkel találkozott. A hegyi lakók természethez közelálló,

¹ A Kráter Műhely Egyesület és Könyvkiadó levele, Pomáz, 2004/02/10. www.krater.hu honlapon

² DUNAI ÁKOS interjúja Wass Alberttel: *„Végzem, amit végezniem kell”* – Katolikus Magyarok Kiadásában 1984. Youngsville, Ohio, könyvben kiadva: Wass Albert - Magyar Örökségünk, Kráter 2002

egyszerű, dolgos és becsületes életét és értékeit is megismerte: a legősibb népi hagyományokat, a meséket, regéket magába szívta. (*Rézkígyó, Hagyomány: Örökségünk.*) A *Hagyaték* című kronologikus jellegű mítoszkönyvében a magyarság keletről hozott hagyományait eleveníti fel. Regényeiben is ráismerünk mítoszeremtő kifejezőerejére. (*Funtineli boszorkány*) Ugyanígy a hit, a keresztyén vallás nagy kérdései és azok erkölcsi kihatásai mindenkor központi helyet kapnak írásaiban, a szereplők jellemének megformálásában. A kolozsvári Farkas utcai Református Kollégiumban a kálvinista hit és erkölcsiség útravalóját kapta. Érettségi után Magyarországon a Debreceni Gazdasági Akadémián, Pallagon folytatta tanulmányait, ahol egy Erdélytől különböző világot ismert meg. További tanulmányútján Nyugat–Európa szellemiségével is találkozott: híres európai egyetemeken szerzett diplomákat. (Hochenheim, Sorbonne). Tanulmányútjai után visszatért a családi birtokra, hogy még utoljára mintakertet varázsoljon — a romló pénzügyi és gazdasági lehetőségek között. Hamar eljegyezte magát az irodalommal. Alig töltötte be huszadik évét, amikor két verseskötete megjelent (*Virágtemetés, Fenyő a hegytetőn*). Első regényével még nagyobb sikert aratott 1934-ben. (*Farkasverem*). Írt drámákat és rövid elbeszéléseket is, de Wass Albert mégis mint prózaíró vált híressé. A két világháború közötti erdélyi magyar irodalom jeles képviselőjeként tarthatjuk számon.

Erdély érintése: a transzilvánizmus

Erdélyben a leghaladóbb és mégis nemzeti elkötelezettségű írók és költők minden évben Marosvécsen irodalmi műhelyben mutatták be új műveiket. Ez volt a híres Erdélyi Szépmíves Czéh irodalmi köre, amelyhez Wass Albert is tartozott. Barátokra és példaképekre az Erdélyi Helikon írónemzedékének fiatal képviselői között talál: Kós Károly, Reményik Sándor, Dsida Jenő, Tamási Áron, Nyíró József, Bánffy Miklós, Báró Kemény János szellemiségével azonosul. Életre szóló elkötelezettség a transzilvánizmus eszmekörének ápolásában és értékeinek képviselésében

A transzilvánizmus szellemissége — Wass Albert megtestesítésében — két forrásból táplálkozott. Meggyőződése volt, hogy a Kárpát–medence népeinek közös múltja és hasonló sorsa, mint a történelemtől elrendelt együttélés békés megértést teremthet e népek számára. Csakhogy ahhoz kölcsönös szabadságot és megbecsülést kell tanúsítania a többségben levőknek minden kisebbségi népcsoport iránt. Világosan megfogalmazta, hogy „*Erdély népei úgy fognak boldogulni, hogy ahelyett, hogy valamely közösségnek az elnyomására törekednének, inkább valamennyien egy közös összefogás és megértés keretében biztosítsanak esélyt és kulturális szabadságot valamennyi nép számára.*”³

Wass Albert azt is tudta, hogy Erdélyben élni magyarként soha nem volt könnyű. Mindenekelőtt, odaadó hűséget jelentett ez a magyar nemzet ősi hagyományaihoz való ragaszkodással és azok védelmezésével. Az Erdélyben kivívott történelmi örökség ápolása Istentől rendelt hivatás és örök érvényű küzdelem volt. Wass Albert ezt megértette és népe, nemzete ügyéért minden áldozatot vállalt. Tisztán látta, hogy a magyarság sorsának végső megoldása az önmegbecsülésben, becsülete tisztára mosásában és a magyarság értékeinek a tisztelésében van. Megbékélés a népek között csakis az igazság és méltányosság kölcsönös

³ WASS ALBERT FIAI apjuk gondolatát idézik levelükben a Maratoni Felolvasás szervezőihez, 2004/ 02/07 – interneten

elvén lehet. Ezt üzenté Wass Albert nemcsak a magyaroknak, de a világnak is. Ezt vallotta magáról az író „*egy összekuszált világ emberiségének lelkiismerete vagyok.*”

Család, nemzeti sorskérdések, történelem

Wass Albert életműve valóban a magyar sorskérdésekről szól. Az író sorsa összefonódik Erdély népének hányattatott sorsával. Erdély népe évszázadokon át tanulgatta a kölcsönös tiszteletadás és kulturális értékek megbecsülésének, valamint az emberi együttélés nehéz leckéjét. Büszkén emlegette az író, hogy ősei küzdöttek a szabad vallásgyakorlás biztosításáért, amely a világon elsőként éppen az erdélyi fejedelmek korában valósult meg.

Amikor az ifjú Wass gróf családja történelmét kutatja és azt a *Kard és kasza* regényében feldolgozza, nem a kiváltságok, hanem a népe történetében átértett felelősség és felemelkedés szolgálata iránt fejezi ki hitvallását. (Szent László királyig vezethető vissza a Wass családnak adományozott nemesi címer és földbirtok.)

Az író életé végéig foglalkoztatta az 1848-as szabadságharc bukása utáni korszak. A dunai népek konföderációjának meghiúsult eszméjét eljátszott lehetőségnek gondolja, ezt az Erdélyről írt *Mire a fák megnőnek* és *A kastély árnyékában* című kétkötetes családregegyben egy mezősegi magyar nemesi család életét örökíti meg az 1848-as szabadságharc bukásától a századfordulóig. Arról ad hiteles képet, hogy Kossuth álma, a dunai konföderáció, amely minden nép szabad önrendelkezése mellett egységbe foglalhatná a közös sorsú, szomszédos kis népeket és országokat. Viszont ez az álom meghiúsult a kiegyezés előtt a titkosrendőrség és az osztrák elnyomó politika fékje miatt. Börtönben sínylődtek a hazafiak, s mikor letelt a büntetés, nem találták a helyüket igazán. A megoldást eltávolodni látták a kiegyezés csalóka és kompromisszumos történelmi fordulatában. Főleg az erdélyi politika és társadalom végzetes gyengülésnek, dekadens hanyatlásnak indult. Megfontolt telepítési politika híján román bankok vásárolták fel a magyar birtokokat, s így a „székely népfelesleg” kivándorlásra kényszerült. Az erdélyi magyarságnak nem volt vezető egyénisége, így nemzeti összefogás hiányában a román nacionalizmus erősen tért hódított. A román népesség elszaporodása és pópáik erőszakos térítése és románosítása nyomán felborult az etnikai egyensúly. Erdély sorsa igazán már a múlt század végén megpecsételődött, a trianoni tragédia csak befejezte ezt a gyászos folyamatot.

Első nagy tanulság tehát, hogy Wass Albert író a magyar sorskérdéseket világosan látja, sorsában hordozza, de azok történelmi okait és összefüggéseit is feltárja és keresi a megoldást. A nemzetiségi kérdés rendezetlenségében véli felfedezni a trianoni katasztrófához vezető, végzetes utat. Miközben fiatal gazdálkodóként és vadászként érzékeli és szenved a román politikai elnyomást, íróként együttérzéssel ábrázolja Erdély minden lakosának sorsát. Az évszázadok óta vallásokkal és népekkel szemben is befogadó erdélyiek szemével nézi az idegeneket. Soha egyetlen nép iránt sem fejez ki gyűlöletet. Erre az egyik legszebb példa, hogy Mózsai a *Tizenhárom almafa* regényében a vonaton kiáll a sokak által lenézett zsidó utas mellett. A *Funtineli boszorkányt* román nyelvre lefordították és egy román újságíró elismeri, hogy ilyen szép és emberséges hangon még az erdélyi románokról nem írtak regényt, beleértve a román írók regényeit is ⁴

Wass Albert szellemi elkötelezettséget vállal e bajok és mulasztások feltárására és orvoslására. Korhű rajzot ad. Reális emberábrázolással és a történelmi események fordulatot

⁴ .C. Stanescu idézi a román íróikat: Sadoveanura, Eminescura, Eliader. Megjelent, Adevârul román napilap, Marosvásárhely, 2000.

drámáival felhívja a figyelmet magyarság sorsának nagy kockázatára és veszélyeire. Sajnos a háború sodrása elsöpörte a megoldás lehetőségét. Ebben a kettősségben látja Wass Albert a magyar sorskérdések elrendeződését. Meggyőződése, hogy nem véletlenül maradt életben a háborúban, küldetése van, aminek eleget kell tennie: „... tisztában voltam azzal, hogy valami kötelességem, föladatom, végeznivalóm kell legyen idegen földön, mert különben az Úristen semmiképpen sem vette volna magának a fáradságot, hogy idáig vesződjék velem s annyi veszedelmes kalandon keresztül kivezessen a pokolból, hanem otthagytott volna veszni a több százerek között. S mert író vagyok — az Úr jóvoltából az is —, tisztában voltam azzal már akkor is, hogy nemzetem veszítet okozta, hogy csehek, románok, szerbek, zsidók s mindenki más már évtizedekkel az első világháború előtt megfertőzte a nyugati világ közvéleményét hamis történelmi, földrajzi, néprajzi és statisztikai adatokkal. (...) egyetlen feladatomban az lehet csupán, hogy fölvilágosítsam mindazokat, akiket ellenségeink elbolondítottak, s nemzetem jogait, igazságát a nyugati világ tudomására hozzam...”⁵ Vállalta, hogy a magyar történelmi igazságok és kulturális értékek szószólója legyen. Erdélyi magyarnak született és népének hű fia maradt: minden értékét felmutatta és hasznosította. Ez nem zárta ki más népek szeretetét és értékeik megbecsülését. A legőszintébb emberi öröm és bánat közös minden ember számára. Ezt az igényt, a kiteljesedett életet, sajátos nyelvi, kulturális, vallási, és politikai megélését a magyar nemzete számára is igényelte. Írásaival — különösen az „*Adjátok vissza a hegyeimet!*” cíművel — az egész világ lelkiismeretét fel akarja rázni. Talán ő az a magyar író, akinek a trianoni tragédiát sikerült teljes mélységében feltárni és ennek bonyolult és átkos történelmi következményeire ráirányítani az emberek figyelmét.

Szemben az elnyomás minden formájával

A második fontos vonása az író hitvallásának a magyar sorskérdésekről, — s ez világosan kitűnik az írásaiból, — hogy az erőszaknak és zsarnokságnak semmilyen formájával sem azonosul. Ezért alaptalanság bármi ilyen váddal illetni. Elítéli a nemzeti szocializmus beteges kinövéseit, mint ahogy mindig elutasítja a bolsevizmus eszméjét is. A kommunizmus legnagyobb veszélyének az abszolút despotizmust látja, amelyben egy maroknyi kiváltságos uralkodik a többiek felett — az erősek, tehetségesek és kiválóak megsemmisítése árán. Nem tud azonosulni a kozmopoliták globalizáló szándékával sem.

Amikor 1940-ben visszakerül Erdély Magyarországhoz, katartikus örömmel éli át a hazatérés győzelmét. Bár nem felhőtlen az öröme, hiszen ez a korszak meghasonlásokkal teli, különösen a világháború miatt felnövő gyűlölet, a bürokratikus országvezetés és sovinizmusra hajló politika miatt. (*Jönnek, Csaba, Tizenhárom almafa.*) A világháború előestéjén írt műveiben az aggodás és féltés hangja szólal meg. Világosan látja a közelgő nemzeti szocializmus útvesztőjét ugyanúgy mint a bolsevizmus csapdáját és népámító veszélyét. Erdély román, német és orosz megszállása alatt a magyar lakosságot ért sérelmeket és szenvedéseket nem hallgathatja el. Nemzete létének, jövőjének a féltése — mint egészséges nacionalizmus — van jelen e korban írt regényeiben. Soha nem uszít más népek ellen, noha nem rejti véka alá bírálatát az egyéni és közösségi nemzetiségi villongásokról. Főszereplői mindig békében szeretnének élni a környezetükkel.

Az író erről a korszakról írja legtöbb történelmi témájú regényét, amelyek drámai cselekményekkel tűzdelt helyzetjelentések szülőföldjének hányatott sorsú népéről és saját életéről. Főhősei életébe sűríti az erdélyi magyarság megpróbáltatásait. A kisebbségi sors jellemzői: a kiszolgáltatottság és megaláztatás. Legszomorúbb témáit az 1939–45 közötti

⁵ DUNAI ÁKOS interjúja Wass Alberttel: „*Végzem, amit végeznem kell*” – Katolikus Magyarok Kiadásában 1984. Youngsville, Ohio, könyvben Wass Albert: *Magyar örökségünk*, Kráter 2002

világégés borzalmaiból meríti. Maga a pokol szakadt Erdélyre: háború, fosztogatás, véres bosszúhadjáratok és népirtás. Szinte minden regénye ezeknek a hányattatásoknak a személyes krónikája Van bennük fájdalmas keserűség és van derűs élni akarás. Jó példa erre *Híres Tánczos Csuda Mózes*, *Tizenhárom almafa* és az *Elvásik a veres csillag* című regényben. A székely góbé, akit leginkább Mózsinak neveznek, a népmesék furfangos hősére emlékeztet, aki józan paraszti eszével és ravaszsággal túljut minden akadályon. Azonban székely kálváriába csap át a regény második része, amiben a kommunizmus új társadalmi normákat és erkölcsöt hoz, ami aztán forradalomhoz és vérfürdőhöz vezet. A boldogulni próbáló kisember a hatalom kiszolgáltatott áldozatává válik, ennek ellenére sosem átkozódik, mindig egyszerű gondolataival próbálja megérteni helyzetét és valahogy megpróbálja azt jobbá tenni.

Ebben a törvényen kívüli, tébolyodott világban a regények hőseiben saját sorsát és kálváriáját rajzolta meg az író. Ezek az emberek, akik szülőföldjük ősi hagyományaiban és a természet romlatlan világában mélyen gyökereznek, megmaradnak józan erkölcsiségű, tiszta és érzékeny lelkületű embernek. Ilyen Csuda Mózsi, Csaba és a névtelen székely fiatalember az *Adjátok vissza a hegyeimet!* című művében. Ezzel a magatartással szemben felvonultatja a mezőségi társadalom, a négy éves magyar világ, majd a megtorlást végrehajtó román uralommal és a vele szövetséges szovjethatalommal szembenálló, másfajta emberi magatartását. Kollektívan nem mond negatív véleményt egy népről sem, de az emberi gonoszságot elítéli, nem hagyja szó nélkül az embertelenséget, az eltorzult jellemvonásokat. Ugyanolyan kritika alá esik a városból küldött bürokrata hivatalnok, a tehetetlen arisztokrata, az erőszakos román pópa és prefektus, a hasznot kereső zsidó kereskedő, akik az ott élő lakosság viszonyait és közhangulatát irányítják. Ugyanígy kiemeli az emberi nagyságokat is; az emberséges tiszteket a harctéren, vagy a segítőkész örmény molnárt. Ezekben a jellemábrázolásokban Wass Albert személyes formába sűrítve tárja eléink az erdélyi kisebbségi sors történelmét. A végső kicsengés azonban mindig reményteli.

A természet, a haza, a világ és az emberek szeretete

Sokat ír a természetről, a fák növekedéséről, melyek annak a bizonyosságai, hogy az élet törvénye szerint a gyökerek nem pusztíthatók el, ha az idő eljön, újra kivirít a természet és megnőnek a fák. Tájéírásának forrása erdőkerülői ismereteiből, a hazai táj, a természet iránti szeretetéből táplálkozik, ugyanakkor ez összefügg töretlen hitével is: mindabban, ami az életről beszél. Szépnek látja a világot és hisz abban, hogy nem a démoni pusztítás az utolsó szó. A magyarság történelmi sorsában és felemelkedésében, mint Istentől rendelt törvényszerűségben hisz. Hisz az egyszerűségben, az emberi jóságban, és bizakodik abban, hogy eljön az igazságosság, amikor győz a józan ész és tiszta emberség.

Az *Elvész a nyom* című regénye „*Wass Albert eposza a pusztuló Európáról: sorsok a történelem viharában.*”⁶ A mű hat élettörténetet mutat be, akik népi, nemzeti hovatartozásuk miatt egymástól különböznek, de összeköti őket egy közösen átélt cserkész „kaland” ami csaknem halállal végződött. Akkor ott csodával határos módon a víz pusztító árja elől megmenekültek. Az író megrendítően hiteles lélekábrázolással követi az egyes szereplők sorsát: egyik magyar, a másik cseh, a harmadik lengyel, a negyedik zsidó, az ötödik román és a hatodik német. A csodálatos megmenekülés 1913-ban történt. Aztán a történelmi viharok miatt minden szereplőnek kijutott a küzdelemből. A huszadik századi kelet–európai történelem minden tragédiája benne foglaltatik a regényben.

⁶ HAKLIK NORBERT, *Wass Albert eposza a pusztuló Európáról*, Magyar Nemzet, 2004, január 8, 15. oldal.

A felvidéki magyar birtokos hányattatása éppen olyan drámai, mint a többi nép fiainak sorstragédiája. Művének román szereplője ráébred, hogy nemzetét szeretni más nemzetek kárára csak ideig–óráig lehet, mert a történelem fordulatai változékonyak. Bár fikatív főhősök szájába adja az író a tanulságok kimondását, mindebből kibontakozik a háború és gyűlölet elleni tiltakozása, a békés megértés és kölcsönös tiszteletadás hitvallása. A regény végső kicsengése Baradlay tiszteletes sorsában jut el a katarzishoz: Istennek valóban célja van az emberi sorsokkal. Ez *Elvész a nyom* című remekmű, „*az Európánkat gyökeresen megváltoztató huszadik század Wass Albert-i eposza.*”⁷

A második világháború utáni határmódosítások ártó, gonosz hatásait és lélekromboló pusztításait feltárja híres regényeiben. Az „*Adjátok vissza a hegyeimet!*” című műve hamar világhírűvé vált, de a bajok megoldásáért szóló segélykiáltása pusztába kiáltó szó marad. A Magyar Hadseregben vállalt beosztása miatt menekülnie kell. Bár ő kész lenne visszatérni Erdélybe, de katonai vezetője, Dálnoki Veres Lajos ezredes azt tanácsolja, hogy ne a halált válassza, hiszen az író dolga az, hogy életben maradjon és megörökítse mindazt, ami történt.

Wass Albert elkeseredetten látja, hogy nincs út hazafelé, mert egy igazságtalan világrend elvette azt a tiszta világot, amelyben élt és addig alkotott.⁸ Így 1945-től az író végleg száműzötté válik, de új hazájában folytatja a népe iránti elkötelezettséget, az írást. A fordulópontot abban látom, hogy noha mindaz, ami szép és értékes volt, számára elvesztett, mégis a reménység hangján és megható hittel üzen sorstársainak: „*Testvér, valamit szeretnék mondani neked. Ne hidd, hogy csúnya a világ, és az emberek rosszak. A világ szép, s az emberek jók. A rosszság nem egyéb, mint valami furcsa betegség, mely ragályos és időnként visszatér. Akár a pestis, vagy a nátha. Olyankor elcsúfítja a világot maga körül. A világ a te országod.*”⁹

Az új hazában is az óhazáért

Wass Albert az emigrációban sem fordít hátat a magyar sorskérdéseknek. Az volt a legfőbb célja, hogy Erdély hányattatott sorsát, az ott kisebbségben élő magyarok elnyomását és megaláztatásait feltárja és megismertesse a nagyvilággal. Ugyanakkor kiadta a magyar nemzet történelmét, népmeséit, legendáit és népművészetét.¹⁰ Művei kiadásával, angolra fordításával óriási harcot vívott annak érdekében, hogy nemzetközi figyelmet és védelmet szerezzen az erdélyi magyar kultúra és lelkiség fennmaradásában. Kiemelkedő értékűek az utolsó életszakaszában alkotott művei is: A *Kard és Kasza* című Két kötetes regényében egy 800 évre visszatekintő magyar család sorsát és történetét dolgozza fel, amelyben saját őseinek szenvedéstörténete is benne foglaltatik. Bátran állíthatjuk, hogy Wass Albert egész élete és munkássága nemzete szolgálatában telt el. Amikor a háború miatt hazáját kénytelen volt elhagyni, akkor sem adta fel azt a szándékát, hogy a magyar irodalmi élet fő képviselője lenni. Több mint fél évszázadot töltött emigrációban. A szűkebb hazája és népe iránti vágyódás, az összetartozás, a honvágy érzései — saját megbékélésén túl — a népek megbékélését

⁷ HAKLIK N. u.o.

⁸ WASS HUBA, *Bővebb életrajz*, krater honlapján

⁹ Studia Nova, 1994, 1. szám Erdélytől Bajorerdőig, Szabó T. Ádám, közli SZÜCSNÉ HARKÓ ENIKŐ: *Ismertessétek az igazságot s az igazság szabadokká téssen*, Árgus irodalmi és kulturális folyóirat, Budapest 2001/2 márc–ápr.

¹⁰ *Magyar Örökségünk*, angolul is Our Hungarian Heritage, Kiadta: Bethlen Nyomda, Ligonier PA, 1975.

szolgálják. Wass Albert nemzetben gondolkozott. Erre példa az 1992-ben írt írása: *„Először is nemzetté kell emeljük újra a fél évszázados kommunista diktatúra során megtört, hitét vesztett, néppé alázott magyarságot. Népünk nemzeti öntudatát kell visszaszerezniünk, mert ezen a földön csak nemzetnek lehet hazája. Népnek mindössze otthona van. A haza: lelki, szellemi, politikai és gazdasági egység. Az otthon mindössze födelet nyújt, védelmet nem. Feladatunk tehát, ha még van ilyen, kettős! Föld kell, szabadítsuk Magyarországot „fölszabadult” népét attól a félelmetes lehetőségtől, hogy jelen idők irányzatát követve a nemzetközi tőke rabszolgájává váljon, nemzeti öntudatának végleges föladása árán. Széles körben ismertetniünk kell a félrevezetett világgal a valóságos magyar múltat s az igazság feltárása által vissza kell szerezniünk szétszakított népünk önrendelkezési jogát.”*¹¹

Wass Albert haláláig a magyar sorskérdések szószólója marad. A Gainesville-i University of Florida tanáraként, az egyetem könyvtárában kutatva ébred rá arra, hogy a magyar történelem adatait erősen meghamisítva írják és tanítják. Élete végéig folytatja küzdelmét azért, hogy nemzete és Erdély történetének „imázsát” helyrehozza, pontosabban hiteles képet terjesszen róla. Nemcsak regényeivel kívánja ezt a nemes célt elérni. Floridai éveiben születik meg a legtöbb regénye. Csak a leghíresebbek közül: *Kard és Kasza, Elvész a nyom, Átoksori kísértetek, Elvásik a veres csillag, Az antikrisztus és a pásztorok, Magukra hagyottak, Valaki tévedett, Válogatott magyar mondák és mesék, Magyar örökségünk, Halálos köd Holtember partján*, stb. A könyvek kiadását azzal kezdte, hogy országjáró körutakat szervezett Amerika és Kanada magyar közösségeiben és létrehozta az Amerikai Magyar Szépművészeti Céhét (1964). Előfizetőket gyűjtött és különféle kiadványokat nyomtatott ki magyar és angol nyelven, elsősorban a magyar kultúra és történelem megismertetése céljából. Később folyóiratokat is indított amelyben a világ elé tárja Erdély hiteles és igazolható adatokon épülő történelmét, földrajzát és kultúráját.¹²

Fogadtatása kint és idehaza

Sajnos, nem volt átütő sikere – itthon feketelistán volt a neve, az emigrációban élő magyarságnak viszont csak a töredéke ismerte fel a nagy vállalkozásban rejlő missziót. A hatalmas munkát és áldozatokat kudarc sorozat kísérte. *„Azt akadályt csak abban látom, hogy a történelem ballépései kitermelték azt a fajta túlzó nemzetiségi érzést, ami bilincsbe köti a nemzeteket, és meggátolja az együttműködést”*¹³ Mivel az író a magyar kisebbség elnyomását világgá kürtölte, írásait elküldte befolyásos politikusoknak, szenátoroknak is, Románia sovinszta politikájának útjába került. Többször merényletet kíséreltek meg ellene. Washingtonban az Igazságügyi Minisztérium előtt kellett ügyét védenie és tanúvallomásokkal bebizonyítania, hogy nem volt háborús bűnös; nem volt sem a nemzeti szocializmus, sem a náci antiszemitizmus híve soha.¹⁴ Írott dokumentumok szólnak az író emberi és lelki nagyságáról, tisztaságáról. Katonatiszti pályára emelkedett fia karrierje

¹¹ Magyar örökségünk, Pomáz, 2001. hátsó borító

¹² Transylvanian Quarterly, Hungarian Quarterly és Central European Forum, A Case Study of Trianon, Documented Facts and Figures on Transylvania, Genocide in Romania, Astor 1977.

¹³ Ifj. Szalay Róbert: Fenyőktől a Pálmafákig- beszélgetés Wass Albert íróval, Jobb Jövő 1996. ; könyvben Wass Albert: Magyar örökségünk, Kráter 2002

¹⁴ Id Wass Albert, Rövid életrajz, Astor, 1979.

kezdetén az amerikai Igazságügyi Minisztérium és az FBI több háttérvizsgálattal erősíti meg Wass Albert ártatlanságát az ellene szóló vádakban.¹⁵ Sajnos, ez a per még ma is tart. Nem ért véget Wass Albert üldözött utóélete. Még szobra sem állhat Budapesten.

Azért vannak biztató jelek az ügyében és egyre több helyen ismerik el; 1993-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét vehette át, 1997-ben hosszú harc után megkapta a magyar állampolgárságot. 2003-ban posztumusz Kossuth-díjat vett át fia, Gróf Czegei és Szentegyedi Wass Endre. Szintén ő vette át a Juliánusz díjat március 13.-án. Csíkszeredán, melyben az író iránt és a Czegei Wass Alapítvány erdélyi munkája iránti tisztelet jutott kifejezésre. Nemrégiben műveiből maratoni felolvasást rendeztek szerte a világ 19 városában tisztelői. A romániai legfelsőbb bíróságon Wass Albert koncepciós perében permegsemmisítési és rehabilitációs tárgyalás lesz május 5.-én.¹⁶ Aki megérti az író üzenetét a mára is érvényes magyar sorskérdésekben, az ettől életre szóló elkötelezettséget, józan tájékozódást és lelki meggazdagodást nyer. Hadd zárjam az író szavaival dolgozatomat:

„Mert a rossz eltűnik, fölszívódik s csak gyorsan heggülő sebhely marad utána. De a jó, az örökkévaló. Azt nem lehet kiirtani, megsemmisíteni, mert mint a bűvópatak, előbukkan újra meg újra, s aki tiszta vizét issza, annak megújhódik a lelke.”¹⁷

IRODALOM:

BALÁZS ILDIKÓ: Sorsvállalás. Wass Albert emlékezete. Polisz, a Kráter Műhely Egyesület irodalmi és kulturális lapja, Budapest 73. sz. 2003 október–november, 53-68. old és 75. szám 2003 december–2004 január 67–73.old.

HAKLIK NORBERT: Wass Albert eposza a pusztuló Európáról, Magyar Nemzet, 2004, január 8, 15. oldal

SZÜCSNÉ HARKÓ ENIKŐ: „Ismertessétek meg az igazságot s az igazság szabadokká tészen”– Vázlat Wass Albert életútjáról és munkásságáról, Árgus 2001 március–április

WASS ALBERT: Magyar örökségünk, Kráter, Pomáz, 2001

WASS ALBERT: rövidebb életrajz, Astor 1979 www.krater.hu

WASS HUBA: Bővebb életrajz www.krater.hu

¹⁵ Id Wass Huba: Bővebb életrajz

¹⁶ Id. Rátz–Illés Zoltán székelyudvarhelyi ügyvéd beszéde a Kráter műhely által rendezett Wass Albert emlékszoba megnyitóján, Budapest 2004. február 25.

¹⁷ Előszó a *Voltam* című utolsó, befejezetlen regényhez, melynek kézírata Wass Géza családi archívumában van. Megjelent: *Katolikus Magyarok Vasárnapja Évkönyve*, Szerkesztette: Ligeti Angelus és Kiss Barnabás, Youngstown, OH, (USA) 1990, 62.o.

(Pályamunka, készítette: Kádár Gergely Péter)